

Libor Martinek

Problematyka regionalna w czeskiej twórczości dla dzieci i młodzieży

---

Acta Universitatis Lodzensis. Folia Litteraria Polonica 12, 263-271

2009

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Libor Martinek

PROBLEMATYKA REGIONALNA W CZESKIEJ TWÓRCZOŚCI DLA DZIECI I MŁODZIEŻY

W dotychczasowych badaniach nad regionalizmem w powojennej literaturze dla młodzieży naukowcy czescy i słowaccy zajmowali się przede wszystkim ustną twórczością ludową i jej literackimi opracowaniami, względnie jej inkorporacją do utworów literackich (także rozrywkowych) przeznaczonych w szeregu przypadków dla tej grupy odbiorców¹.

Tematyką regionalizmu w literaturze dla dzieci i młodzieży zajmowało się wielu autorów zarówno w Republice Czeskiej, jak i za granicą. Jako przykład z obszaru środkowoeuropejskiego warto wspomnieć prace badaczy słowackich: Jana Kopała i Zuzany Stanislavovej².

Problematyką regionalizmu w literaturze dla młodzieży w sposób najbardziej systematyczny i kompleksowy zajmuje się ostrawska badaczka Svatava Urbanova³, która zwraca uwagę na zaskakujące, częste napięcia między literaturą dla młodzieży a literaturą dla dorosłych. Dzieje się tak dlatego, ponieważ literatura dla dzieci i młodzieży bywa postrzegana jako peryferyjna,

---

¹ V. Frolcová, *Místní a regionální tradice lidové kultury v životě dětí jako perspektivní hodnoty domova*, [w:] *Kde jsme doma. Mentální reprezentace jako výraz kulturního vědomí dětí z folklorních souborů*, Strážnice 1997, s. 69–101; O. Sirovátko, *Současná česká literatura a folklór*, Praha 1985.

² J. Kopal, *Literatura a dětský aspekt*, Bratislava 1970; idem, *Vekovosť, región a regionálnosť v literatúre pre deti*, [w:] *Regionálni prvky v literárnom textu z didaktického hľadiska. Vedecká konferencia*, Brno 1988, s. 29–33. Z. Stanislavová, *Autor, text, generácia, región*, Prešov 2001.

³ S. Urbanová, *Literatura pro mládež v regionu*, [w:] *Literatura a region. Sborník z konference konané 7. a 8. 12. 1994 v Ostravě*, Ostrava – Opava 1995, s. 67–72; eadem, *Metamorfózy dětské literatury. Přehled české literatury pro děti od roku 1945 po současnost*, Votobia, Olomouc 1999, s. 157–163.

ale to właśnie elementy peryferyjne (zwłaszcza w opracowaniach literackich ludowych legend, bajek i podań) znajdują się w centrum uwagi⁴.

W związku z tym S. Urbanova sformułowała kilka pytań:

1. Czy peryferyjność, marginalność utworów dla dzieci i młodzieży wynika z jej subsystemowej pozycji w całokształcie twórczości literackiej i jej recepcji, czy też należy poszukiwać głębszych przyczyn?

2. Jak wyjaśnić fakt, iż teksty wywodzące się z twórczości ludowej charakteryzują się największą żywotnością także w literaturze dla dzieci, a więc w wewnętrznym kontekście historycznoliterackim?

3. Dlaczego inna jest sytuacja np. zlokalizowanych w regionie utworów realistycznych z dziecięcymi bohaterami?

4. Jak wyjaśnić występowanie bardzo wyraźnych różnic między poszczególnymi autorami w ich podejściu do bajek ludowych?

Poszukując odpowiedzi na powyższe pytania, Urbanova brała pod uwagę charakterystyczną cechę literatury dla młodzieży, a mianowicie jej skierowanie do określonej grupy wiekowej, które pod wieloma względami koresponduje ze specyfiką kultury ludowej i sferą jej przenikania. Enklawa dzieciństwa i enklawa małej ojczyzny mają bowiem wspólne „światy uczuć”. Nie mają precyzyjnych granic i stale zmieniają się w swych wymiarach rzeczywistych, podobnie jak zmienia się samo życie czy opowiadanie o nim. W związku z ontogenezą zmienia się także typ tekstu dla dzieci – od indywidualnego do uniwersalnego. Jest to zgodne z procesem percepcji świata – od tego, co lokalne, do tego, co globalne, od bliskiego do odległego, od indywidualnego do ogólnoludzkiego. Można przyjąć, że w folklorze przetworzonym przez literaturę piękną najbliższa dzieciom staje się ustna twórczość ludowa z miejscowości, w których powstawała, była upowszechniana i pielęgnowana. Stosunek twórczości dla dzieci do folkloru staje się czymś stabilnym, autentycznym, nieprzerwanie żywym i inspirującym. Wynika to zapewne z faktu, iż „światy uczuć” pomimo wszelkich różnic mają swego rodzaju wspólne struktury, archetypy, głęboko w człowieku osadzone.

Również poziom autorskich opracowań utworów folklorystycznych zależy nie tylko od stosunku autora do folkloru konkretnego regionu, ale także od traktowania przez niego dziecka jako adresata nowo powstałego tekstu. (Najlepiej bronią się te transpozycje literackie, które respektują oryginalny folklor, a najgorzej autorskie baśnie i legendy w tzw. tradycyjnym, ludowym duchu, z aktualizowanym podtekstem przystosowanym dla dzieci.) Dodajmy, że także od umiejętności literackich autora. Pisarze, którzy traktują dziecięcy aspekt jako immanentną cechę ludzkiej istoty, tworzą teksty interesujące dla wszystkich grup wiekowych. W przeciwieństwie do nich autorzy, którzy sztucznie implikują element dziecięcy (nie respektują na przykład istoty

⁴ S. Urbanová, *Metamorfózy dětské literatury. Přehled české literatury pro děti od roku 1945 po současnost*, Olomouc 1999, s. 157–158.

tajemnicy śmierci, inicjacji, archetypowego chronotopu czasowego, na siłę aktualizują, pouczają wirtualnego czytelnika itp.), rozmijają się z pierwotnym zamiarem, a ich utwory pozostają dla czytelnika zamknięte. Efekt końcowy zależy więc od zrozumienia dziecięcego adresata.

Elementy regionalne w bajkach i legendach są dla dzieci inspirujące. Czytelnik z danego regionu nie porusza się po ziemi niczyjej, a równocześnie postrzega nieskończoność wyobraźni. Dla czytelnika pochodzącego skądinąd specyfika regionalna ma urok autentyczności, zaś odmienność nie wywołuje wrażenia dysharmonii, raczej zdziwienia. (Ten aspekt interpretacji świata zauważalny jest także w realistycznych opowiadaniach z elementami folkloru, podczas gdy w prozie zlokalizowanej w konkretnym okresie historycznym, autorzy z trudnością poszukują specyficznych sposobów wypowiedzi⁵.)

Twórczość powstająca w regionach czerpie z reguły z bogactwa folkloru; bogactwo to także dzisiaj jest jedynym obszarem, do którego można nawiązywać w szerszym zakresie, przeciwstawiając się w ten sposób napływowi bajkowego balastu o charakterze komercyjnym. Poza tym ten rodzaj twórczości zapewnia naturalny kontakt międzypokoleniowy.

Na pytanie, czy peryferyjność regionalnej literatury dla młodzieży wynika z jej subsystemowej pozycji, Urbanova odpowiada przecząco. Wybitne dzieła niektórych autorów⁶ dowodzą, że horyzonty tego, co dziecięce i tego, co dorosłe mogą się do siebie zbliżyć w sposób naturalny.

Dla ostatniego dziesięciolecia XX wieku charakterystyczna jest nadprodukcja bajek i legend. W pracy *Od redukcji k autorským adaptacím pohádek (O vydávání pohádek a pověstí v 90. letech)*⁷ z 2004 roku S. Urbanova wskazuje na jej występowanie w dwóch postaciach. Do pierwszej grupy należą publikacje, które nie ukrywają swego komercyjnego charakteru. Są to wybory powszechnie znanych, klasycznych motywów z charakterystycznymi bajkowymi postaciami. Książki te charakteryzują się uproszczeniami, ograniczonością, przewagą ilustracji nad treścią. Drugą grupę stanowią książki o wyraźnym zainteresowaniu historiografią regionalną i folklorem, zwłaszcza regionalnymi legendami, tendencją dokumentalną i utylitarną, przy równoczesnym obniżeniu poziomu estetycznego opracowania materiału. Zjawiskiem towarzyszącym jest mieszanie bajki z legendą, powtórzenia motywów i tematów. Zdarza się także wykorzystywanie materiałów archiwalnych⁸.

⁵ Np. Zdeněk Vavřík w zbiorze opowiadań *Ostravice (1957)* połączył legendę o odkrywcy węgla w Ostravie (o kowalu Ketličku) z ondraszkowską tradycją zbójnicką. Innym przykładem wymuszonej aktualizacji jest zbiór opowiadań Bohumira Četyny *Sedmikvítek (1957)*.

⁶ Np. Vojtěcha Martínka, Josefa Srnadela, Františka Lazeckého.

⁷ W jęz. polskim tytuł można przetłumaczyć: *Od redakcji do autorskiej adaptacji bajek (O wydawaniu bajek i opowiadań w latach dziewięćdziesiątych)*.

⁸ S. Urbanová, *Od redukcji k autorským adaptacím pohádek (O vydávání pohádek a pověstí v 90. letech)*, [w:] *Sedm klíčů. K otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století. (Reflexe české tvorby a recepce)*, Olomouc 2004, s. 61–62.

Takie „zbiory” charakteryzują się wprawdzie pasją i więzią z rodzinnymi stronami, jednak osoby opracowujące lokalne legendy nie są w stanie zorientować się w rozległym materiale, brak im doświadczenia literackiego, często nawet literackiego talentu, a także podstawowej znajomości zasad poetyki gatunku. Dodajmy, że nie zawsze musi chodzić o „rodzinne” strony zbieracza, o czym świadczą opracowania autochtonicznych niemieckich opowiadań z Jeseníkův przez autorów czeskich, którzy do regionu przybyli głównie po drugiej wojnie światowej i wysiedleniu Niemców sudeckich⁹. Efektem są nie autonomiczne teksty literackie, lecz amatorskie próby.

Wśród utworów związanych z regionem są także wysokiej jakości zbiory autorskie, respektujące zasady edytorskie i zasady pracy nad tekstem folklorystycznym. Przykładem jest twórczość Marty Šramkovéj (region wokół miasta Brno) lub działalność wydawnicza Evy Koudelkovéj (regiony wokół miast Náchod, Hronov, Červený Kostelec). Pierwszeństwo mają tu legendy lokalne, historyczne, związane z wierzeniami, demonologią¹⁰. Jest to zapewne związane z postmodernistycznym zainteresowaniem tym, co tajemnicze, mistyczne i mitologiczne. Dobrym przykładem może być także wolny przekład niemieckich opowiadań z Niskiego Jesionika i okolic Krnova dokonany przez Irenę Šindlařovą¹¹.

Pierwiastek tajemniczości i zagadkowości jest podstawą całego gatunku legend: „W legendzie tajemnica jest punktem wyjścia, a jej rozszyfrowanie punktem docelowym, elementem organizującym jej kompozycję”¹². Miejscami z tajemnicą i miejscami z pamięcią zajmowała się również grupa tematologicznie ukierunkowanych badaczy czeskich¹³.

S. Urbanova analizowała najbardziej reprezentatywne publikacje książkowe zawierające adaptacje bajek i legend z Czech, Moraw i Śląska, a w zakończeniu swej pracy stwierdziła: „Rozpiętość od rozrywki do poznania, od modelu estetycznego po amatorszczyznę, w szczególności w publikacjach o znaczeniu krajoznawczym i etnograficznym, jest na tyle wyrazista, że w latach dziewięćdziesiątych stanowi funkcjonalnie specyficzną grupę utworów”¹⁴.

W zależności od stosunku autorów do źródeł folklorystycznych i sposobów włączania utworów folklorystycznych do literatury czeskiej, można w zasadzie zaliczyć folklor do czterech kategorii:

⁹ L. Martinek, *Pověst'ový a pohádkový žánr v literatuře na Jesenícku*, [w:] *Sborník Bruntálského muzea*, Bruntál 2000, s. 78–93.

¹⁰ S. Urbanová, *Od redukci k autorským...*, s. 62–63.

¹¹ L. Martinek, *K jazykové stránce pověstí z Jeseníků*, [w:] *Sborník prací Filozoficko-přirodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě*, Opava 2003, s. 82–86.

¹² Z. Klátik, *Zahmlená tvář současné pověsti*, „Zlatý máj” 1977, nr 2, s. 105.

¹³ D. Hodrová, *Místa s tajemstvím. Kapitoly z literární topologie*, Praha 1994. D. Hodrová i in., *Poetika mlst*, Jinočany 1997.

¹⁴ S. Urbanová, *Od redukci k autorským...*, s. 61–62.

- 1) folklor wydawany jako literatura,
- 2) twórczość „twórców ludowych”, zbiory amatorskie w duchu folklorystycznym,
- 3) literatura dla dzieci i młodzieży,
- 4) literatura piękna, która czerpie ze źródeł folklorystycznych¹⁵.

Podstawę beletrystyki o charakterze regionalnym stanowią opracowania zapisów folklorystycznych w postaci adaptacji bajek, legend i folkloru dziecięcego. Drugą grupą jest oryginalna twórczość autorska. S. Urbanova rozróżnia dwie podstawowe formy stosunku do regionu:

1. Model rustykalno-folklorystyczny w twórczości poetyckiej; np. adaptacje folkloru dziecięcego (František Lazecký – *Malinový chodniček*), liryka poświęcona przyrodzie lub liryka społeczna z motywami i symbolami z konkretnego regionu, np. w zbiorze poezji Karela Vůjtki *Náš kopec má kytku z kloboukem* (1991). Warto też wymienić wywodzący się z cieszyńskiego folkloru zbiór wierszy dla dzieci *Zaczarowany młynek – Kouzelný mlýnek* (1987)¹⁶ polskiego poety z Czeskiego Cieszyna, Gustawa Sajdoka.

2. Teksty prozatorskie zróżnicowane pod względem gatunkowym (od bajek, legend, bajek autorskich, opowiadań z życia dzieci, opowiadań historycznych aż po krajoznawcze publikacje informacyjne typu użytkowego), w których wyróżniamy linię fantazji (proza Ivana Binara *S kouzelníkem do světa*, 1997; *Knižka o tom, jak pan Bouda s cirkusem se světem loudá*, 1969) i linię realistyczną, opartą na zasadzie mimetycznej. Ich autorzy czerpią inspirację z obserwacji zachowań i zabaw dzieci (Marie Podešvova – *Zuzajda a Jurajda*, 1962; Oldřich Šuleř – *Krásné nesmysly*, 1999). Może to być beletrystyka na podstawie prawdziwych przygód autorów czy innych osób ściśle związanych z regionem (np. powieść Oldřicha Šuleřa *O Janičkovi malérčekovi*, 1960, przedstawiająca dzieciństwo i młodość malarza z Morawskiej Wołoszczyzny, Jana Kobzaña), liryzujące powroty w kraj lat dzieciennych (Josef Strnadel *Rok pod horami*, 1945) itp. Ze źródeł etnograficznych i folklorystycznych czerpał Oldřich Šuleř w książce *Je to chůze po kotárech* (1989) lub Antonín Strnadel *Vyhnal jsem ovečky až na Javorníček* (1983). Z bardziej szczegółową panoramą literatury dla dzieci i młodzieży w ujęciu gatunkowym, uwzględniającą aspekty regionalne, można zapoznać się gdzie indziej¹⁷.

Po roku 1990 obserwujemy poszerzenie kontekstu kulturowego, coraz częstsze korzystanie z innych niż czeskie źródła historycznych i literackich,

¹⁵ O. Sirovátka, *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětská literatura*, Praha 1998.

¹⁶ Zbiór został przetłumaczony przez Karela Vůjtku; tłumacz nie trzymał się ściśle folkloru, na rzecz bliższego współczesności wyrazu poetyckiego, dzięki czemu *Zaczarowany młynek* stał się w istocie swobodną wariacją w stosunku do polskiego oryginału.

¹⁷ S. Urbanová, M. Rosová, *Žánry, osobnosti, díla (Historický vývoj žánrů české literatury pro mládež – antologie)*, Ostrava 2005, s. 57–59, 116–117.

zwłaszcza niemieckich, ale także żydowskich¹⁸, które oddziaływały na folklor czeski, morawski i śląski, przy czym mniej więcej równolegle istniały także inne, jak np. bajki i legendy romskie¹⁹.

Dowodem przenikania regionalnego materiału folklorystycznego do kontekstu różnych literatur narodowych jest książka niemieckiego autora Otfrieda Preusslera *Mein Rübzahl-Buch* (1993), zawierająca historie znane z lokalnych opowieści spisanych w 1962 roku przez Johana Praetoriusa, a także inne, nowsze historie²⁰. O. Preussler jest także autorem opowieści o rabusiu Hotzenplotzie. Imię baśniowego bohatera jest tożsame z niemiecką nazwą czeskiej gminy Osoblaha (Hotzenplotz) w regionie Krnovskim (w języku polskim też: Karniowskim); „a ponieważ dla mego rabusia potrzebowalem ładnego imienia, przystroilem go po prostu imieniem morawsko-śląskiego miasteczka, które pozostało mi w pamięci z lat szkolnych, a które ciekawiło mnie już wtedy”²¹.

Inna książka Preusslera, bajka *Die kleine Hexe* (1996, tłumaczenie czeskie *Malá čarodějnice*, 2000), stała się „pre-tekstem” (jeśli użyjemy typologii Gérarda Genette’a) dla książki Tomaša Pěknego *Havrane z kamene...* (1990), dla której z kolei „pre-tekstem” były folklorystyczne opowieści o czarownicach. Obie wersje są jednak różne. Niemiecki ziomek z Liberca O. Preussler „szuka oczywiście inspiracji w ludowych bajkach, w wyniku czego, podobnie jak w zbiorze *Moje knížka o Krakonošovi* (1998), myślą przewodnią staje się przesłanie, że należy dążyć do dobra i karać występki i przewinienia [...]. T. Pěkný dokonał wielostopniowej transformacji tej opowieści. Najpierw była to adaptacja na poziomie transmedialnym, następnie wrócił ponownie do tekstu, zastosował metodę intertekstualną, aż wreszcie stworzył autonomiczny, nowy tekst, który ma charakter wypowiedzi metaforyczno-filozoficznej, tekst wielowarstwowy pod względem znaczeniowym, wyrazowym i gatunkowym”²².

W Republice Czeskiej, na Słowacji i w Polsce coraz częściej pojawiają się utwory z gatunku fantasy, których autorzy czerpią tematy i motywy ze źródeł regionalnych, a także etnograficznych i folklorystycznych. Przybywa powieści historycznych dla dzieci i młodzieży, nawiązujących nie tylko do historii średniowiecza i czasów prehistorycznych Europy Środkowej, ale korzystających coraz częściej z elementów mitologicznych i mistycznych²³.

¹⁸ K. Jelenová, *Nová podoba židovských pověstí a pohádek*, [w:] *Sedm klíčů...*, s. 187–217.

¹⁹ S. Urbanová, *Romské pohádky*, [w:] *Sedm klíčů...*, s. 225–239.

²⁰ S. Urbanová, M. Rosová, *op. cit.*, s. 59.

²¹ *Spisovatel Otfried Preussler o sobě a o svých knihách*, „Čas”, 12.10.2004 – dodatek „Živnostník & podnikatel”, s. 1 (autor artykułu niezmany, prawdopodobnie był nim redaktor naczelny Petr Anderle).

²² S. Urbanová, *Od redukci k autorským...*, s. 87–88.

²³ L. Martinek, *Moderní fantastika s lokálně regionálními prvky*, [w:] *Interpretačně a recepčně sondy do dětské literatury 2*, Nitra 2007, s. 39–66.

Syntetyczny obraz wykorzystania mitów i opowieści mitotwórczych w utworach dla dzieci i młodzieży, oryginalnej literatury mitotwórczej, do której zalicza się literaturę fantasy, przedstawiła Alena Zachova. W ramach literatury fantasy rozróżnia – z punktu widzenia środowiska, w którym rozgrywa się akcja – typ „tolkienowski” i „lewisowski”²⁴ oraz przygodową literaturę fantasy²⁵ (np. powieści J. Rowling o Harrym Potterze). Zwraca również uwagę na krajową twórczość w dziedzinie literatury fantasy. Należy przy tym pamiętać, iż część tej produkcji jest przeznaczona dla dzieci, część dla dorosłych lub też dla potencjalnego czytelnika bez określonego wieku²⁶.

W latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku wyraźną przemianę przeszedł również czeski komiks i serialowy film rysunkowy. Zmiany te przejawiały się w transformacji ideowej i strukturalnej gatunku²⁷. Teoretyczne zainteresowanie komiksem zaczęło się u nas rozwijać na nowo w latach dziewięćdziesiątych XX wieku²⁸.

Komiks dla dzieci i młodzieży zachowuje podstawowe cechy literatury popularnej, opowiada historię przede wszystkim obrazem. Produkcja komiksów dzieli się na dwie formy wyrazu z szeregiem wariantów tematycznych: na komiksy przygodowe, zawierające wątki z literatury klasycznej, adaptowane na formę komiksową, opracowujące materiał historyczny, detektywistyczny, naukowo-fantastyczny oraz fantasy i na humorystyczne, do których zaliczamy wesołe historie o zwierzętach. Młodzież chętnie czyta także aktualny komiks polityczny²⁹.

Rozwinął się również komiks przeznaczony dla dzieci i młodzieży konstruowany z wyraźnym regionalnym aspektem. Komiksy na podstawie regionalnych podań i legend już istnieją, np. autorstwa historyka i ilustratora Igora Hornišera z Malé Morávki (Małej Morawki w Jeseníkach), oparte na

²⁴ Podstawowa różnica między nimi polega na tym, że J. R. R. Tolkien „skonstruował własny, wyimaginowany świat, podczas gdy C. S. Lewis w swoich utworach wykorzystuje przenikanie się naszego świata i światów lub przestrzeni z innych wymiarów, postrzeganych jako rzeczywistość wirtualna bądź psychiczna (ostatnio w związku z tymi terminami zaczyna pojawiać się również nazwa cyberpunk, wirtualna rzeczywistość tworzona przez rzeczywistość hiperprzestrzeni (A. Zachová, *Mýty a mýtotořné příběhy v četbě dětř a mládeže*, [w:] *Sedm klíčů...*, s. 243); jednak C. S. Lewis z cyberpunkową tematyką nie ma nic wspólnego.

²⁵ Według typu narracji A. Zachova dzieli literaturę fantasy na: inicjacyjną, przygodową i inicjacyjno-przygodową.

²⁶ A. Zachová, *op. cit.*, s. 240–259.

²⁷ A. Zelenková, *Svet kreslených seriálů a obrázků*, [w:] *Sedm klíčů...*, s. 263–276.

²⁸ Jeszcze z lat sześćdziesiątych znana jest praca Jaroslava Tichego (1967), ostatnio tym gatunkiem zajmowali się Milan Kruml, Tomáš H. Matějček, Anna Mikuš'áková, S. Urbanova, a stroną plastyczną – Pavel Štěpán, Tomáš Prokúpek i inni, na Słowacji np. Tibor Žilka i Anna Zelenkova (J. Čeňková, *Komiks pro děti a mládež*, [w:] J. a kol., Čeňková, *Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstř, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*, Praha 2006, s. 149–150).

²⁹ *Ibidem*, s. 150–151.

legendach z Jeseníků³⁰. Zaliczylibyśmy je do komiksów inspirowanych materiałami historycznymi.

Warto byłoby także przeprowadzić badania nad stosunkiem literatury dla dzieci i młodzieży do regionu z punktu widzenia kultury mniejszości narodowych i etnicznych, gdzie tego rodzaju literatura może się w znakomity sposób przyczynić do umocnienia poczucia identyfikacji z regionem pochodzenia. W przypadku imigrantów ze wszystkich zakątków świata, których w Europie Środkowej zaczyna przybywać, którzy się tu osiedlają i zakładają rodziny, literatura tego typu może wyraźnie wspomagać emocjonalne i intymne związki z nową ojczyzną. Innymi słowy, należy odpowiedzialnie zastanowić się, co z literatury dla dzieci i młodzieży o charakterze regionalnym powinno wejść w skład indywidualnego albo zbiorowego kanonu literackiego, swego rodzaju zalecanych lektur mniejszości etnicznych (ewentualnie także innych: religijnych czy niektórych marginalizowanych grup społecznych) na obszarze Europy Środkowej, po wejściu krajów tego makroregionu do Unii Europejskiej, a ostatnio także do strefy Schengen.

Žródla

- Binar I. *Knižka o tom, jak pan Bouda s cirkusem se světem loudá*, Profil, Ostrava 1969.
 Binar I. *S kouzelníkem do světa*, Albatros, Praha 1997.
 Četylna B. *Sedmikvítek*, SNDK, Praha 1957.
 Hornišer I. *Pověsti z Pradědovy říše. I*, Sdružení občanů Severomoravský PATRIOT, Malá Morávka 1999.
 Lazecký F. *Malinový chodníček*, Profil, Ostrava 1979.
 Pěkný T. *Havrane z kamene*, Albatros, Praha 1990.
 Podešvová M. *Zuzajda a Jurajda*, Krajské nakladatelství, Ostrava 1962.
 Preussler O. *Mein Rübzahlbuch. Zwei Dutzend und drei Geschichten vom Herrn des Riesengebirges*, Thienemann Verlag, Stuttgart 1993.
 Preussler O. *Die kleine Hexe*, Thienemann Verlag, Stuttgart 1996.
 Preussler O. *Moje knížka o Krakonošovi: Dva tucty příběhů o pánu Krkonoš a tři k tomu*, Vyšehrad, Praha 1998.
 Preussler O. *Malá čarodějnice*, překl. J. Bodláková, Albatros, Praha 2000.
 Sajdok G. *Zaczarowany młynek – Kouzelný mlýnek*, překl. K. Vůjtek, Profil, Ostrava 1987.
 Strnadel J. *Vyhnal jsem ovečky až na Javorníček*, Státní nakladatelství dětské knihy, Praha 1963.
 Strnadel J. *Rok pod horami*, 3. vyd., Profil, Ostrava 1973.
 Šuleř O. *O Janičkovi maléřečkovi*, SNDK, Praha 1960.
 Šuleř O. *Je to chůze po kotárech*, Vyšehrad, Praha 1989.
 Šuleř O. *Krásné nesmysly*, Blok, Třebíč 1999.
 Vavřík Z. *Ostravice*, Státní nakladatelství dětské knihy, Praha 1956.
 Vůjtek K. *Náš kopec má kytku za kloboukem*, Profil, Ostrava 1991.

³⁰ Igor Hornišer svoje komiksy publikoval na łamach regionalnych periodyków, a w roku 1999 wydał je w postaci zeszytu *Pověsti z Pradědovy říše. I* (L. Martínek, *Pověst'ový a pohádkový...*, s. 78–93).

Libor Martinek

Die Regionalproblematik in tschechischer Kinder- und Jugendliteratur

(Z u s a m m e n f a s s u n g)

Die Studie *Die Regionalproblematik in tschechischer Kinder- und Jugendliteratur* widmet sich Kinder- und Jugendliteratur mit Bezug auf eine Region. Der Autor stellt in ihr einige relevante theoretische, literaturwissenschaftliche Informationen zu heimischer und ausländischer Herkunft vor, die Beispiele aus dem Feld Literatur belegen. In der Einleitung der Studie stellt der Autor vor allem Probleme der Stellung von Kinder- und Jugendliteratur im literarischen Umfeld als solches vor. Grundlage für diesen Teil sind besonders Arbeiten von Svatava Urbanová. Hierzu zählen nicht nur die Nutzung folkloristischen Stoffes in Werken zeitgenössischer Schriftsteller und der Erfolg ihres Ansatzes im Hinblick auf die Interessen von Lesern im Kindesalter, sondern auch die Wertung von thematischen Präferenzen der Autoren, die mit einem Geheimnis oder Mystik zusammenhängen, die wiederum eng mit dem heutigen post-modernen Milieu verflochten sind. Der Autor stellt hier Typen literarischer Werke mit Blick auf einen regionalen Aspekt vor. Das erste, nach Oldřich Sirovátka, geht vom Standpunkt des Ansatzes der Autoren zu Folklorequellen aus. Beim zweiten handelt es sich um eine allgemeine Gliederung von Svatava Urbanová. Anschließend beschäftigt sich der Autor mit folkloristischen Elementen in der Literatur für Jugendliche, zum Ende der Studie hin auch mit anderen Genres, die zur Inspiration dienen (Comics, Fantasy). Der Autor sucht einen Bezug zwischen Raumrelationen, Themen, Figuren fiktiver Fantasywelten und der aktuellen Welt mit ihrer Geschichte, Kultur und Topographie. Die Studie *Die Regionalproblematik in tschechischer Kinder- und Jugendliteratur* kann zu einer Informationsquelle nicht nur für Studenten der Literaturwissenschaften an Hochschulen werden, sondern auch für deren Pädagogen.